

WAT WE KUNNEN WETEN

Van Ian McEwan verschenen bij De Harmonie:

De laatste dag van de zomer

Tussen de lakens

De cementen tuin

De troost van vreemden

Het imitatiespel

Of sterven wij?

Het kind in de tijd

De brief in Berlijn

De dagdromer

Zwarte honden

Ziek van liefde

Amsterdam

Boetekleed

Zaterdag

Aan Chesil Beach

Solar

Eerste liefde

Suikertand

De kindernet

Notendop

Machines zoals ik

De kakkerlak

Lessen

Ian McEwan

WAT WE
KUNNEN
WETEN

Vertaling

Harm Damsma en Niek Miedema

De Harmonie, Amsterdam

Voor Timothy Garton Ash

Het betreft de soort menselijke waarheid, ergens tussen feit en fictie in, die een biograaf kan creëren wanneer hij andermans levensgeschiedenis vertelt, waardoor hij haar zowel tot zijn eigen geschiedenis maakt (zoals bij een vriendschap) als tot die van zijn lezers (als een daad van verraad). Ze stelt de vraag naar wat we kunnen weten, wat we kunnen geloven en uiteindelijk naar wat we kunnen liefhebben.

Richard Holmes – *Dr Johnson & Mr Savage* (1993)

DEEL EEN

I

Op 20 mei 2119 nam ik de nachtboot vanaf Port Marlborough, zodat ik aan het eind van de middag aankwam op de kleine kade bij Meantwrog-under-Sea die dienst doet als haventje van de Bodleian Snowdonia Library. Het was een warme, vredige voorjaarsdag en de reis was voorspoedig verlopen, hoewel zittend slapen op een houten lattenbank, zoals iedereen zal ontdekken die ooit gedwongen wordt dat te doen, een ware beproeving is. Ik liep drie kilometer over een pittoresk paadje omhoog naar de door water en zwaartekracht aangedreven kabelbaan. Vier andere bezoekers van de bibliotheek voegden zich bij me, en we kletsten wat over koetjes en kalfjes terwijl we in de krakende cabine van gepolijst eiken ruim driehonderd meter de berg op getransporteerd werden. De avondmaaltijd nuttigde ik alleen in de eetzaal van de bibliotheek, en na afloop belde ik mijn vriendin en collega Rose Church om haar te laten weten dat ik veilig was aangekomen. Die nacht sliep ik voortreffelijk in mijn kamer, die veel weg had van een cel, en het stoorde me niet, zoals het dat bij mijn eerste bezoek wél had gedaan, dat ik een badkamer moest delen met zeven anderen.

Na het ontbijt bracht een van de assistent-archivarissen, Donald Drummond, me naar mijn studieplek. Zijn afdeling behelsde mijn tijdvak, 1990–2030, en hij had veel belangstelling voor mijn onderwerp, het ten onrechte zo genoemde ‘Tweede Gastmaal der Onsterflijken’ en het beroemde verloren gegane gedicht ‘A Corona for Vivien’ (Een lauwerkrans voor Vivien) van Francis Blundy. Het was handig dat iemand zo nu en dan

iets voor me uit de kasten haalde, maar Drummonds goedbedoelde manier van doen, zijn gewoonte om halverwege een zin na kleine woordjes zoals 'van' of 'de' even stil te vallen, terwijl hij zijn mond liet openhangen, werkte me op de zenuwen. Ik vermoedde dat hij razend intelligent was. Hij had het te vaak over zijn veertienjarige nichtje, een waar rekenwonder. Hij wilde me uithoren over mijn ideeën, wat het vermoeden wekte dat hij zelf iets aan het schrijven was. Ik maakte het alleen nog maar erger door overdreven aardig te zijn om mijn weerzin te verbergen.

Op mijn verzoek bracht hij me de twaalf delen van Vivien Blundy's dagboek uit haar archief, dat ooit, om redenen die de geleerden nooit hebben opgehelderd, was weggestopt in het archief van haar man. Zodra ik alleen was opende ik de luchtdicht afgesloten map en haalde daar deel vijf uit. Ik zocht bladzijde tweeëndertig op. Ik moest er nog eens naar kijken. 'Tussen Francis en mij is nu alles geregeld. Ik ben overwegend gelukkig hier. Geen geringe prestatie.' Ze doelt op het tragische geval van haar eerste echtgenoot, Percy, die aan alzheimer leed.

Ze geloofde dat Francis van haar hield en vond dat ze, hoewel ze geen van tweeën meer piepjong waren en hij bovendien tien jaar ouder was, 'een behoorlijk seksleven' hadden en dat ze nooit om gespreksstof verlegen zaten. Nergens in de dagboeken schrijft ze dat ze er spijt van heeft dat ze met de grote dichter getrouwd is, hoewel hij een aanzienlijk deel van zijn tijd doorbracht in zijn werkkamer. Elders schrijft ze: 'Ik vraag me soms af of ik het leuk vind hem niet leuk te vinden.' Tegen de tijd dat ze aan deel zeven begon waren ze negen jaar getrouwd. In het begin had ze zichzelf 'scherp' gehouden met de research voor haar tweede boek, waar ze de brui aan had gegeven. Toen ze haar baan aan de University of Oxford nog had, had ze een wetenschappelijke biografie gepubliceerd van de dichter John Clare, een bewerking van haar doctoraalscriptie. Ze had het col-

lege geven heerlijk gevonden. Haar situatie een paar jaar later had verbazing gewekt bij haar vrienden. Door een reeks eigen beslissingen was ze op het platteland van Gloucestershire boven een klein dal beland, zonder betaald werk, ruim zes kilometer van het dichtstbijzijnde dorp, in een grote, sombere hofstede met zeventuizend boeken. Ze had nooit kunnen denken dat ze haar carrière, haar roeping zelfs, zou opgeven om zich in dienst te stellen van de genialiteit van iemand anders.

Op een dag in oktober 2014 zat Vivien Blundy aan het begin van de middag, ‘terwijl een krachtige wind door de takken van een boom voor mijn venster raast’, in haar werkkamer, een verbouwde oude melkstal die los van de Hofstede stond. Waarschijnlijk was ze bezig een boodschappenlijstje op te stellen met ingrediënten voor de maaltijd die ze de volgende dag ging bereiden ter viering van haar verjaardag. Ze zou de gerechten opdienen tijdens een bijeenkomst waarvoor acht vrienden waren uitgenodigd. De tafelschikking had ze al in haar hoofd. Later op de avond zouden ze luisteren naar haar echtgenoot die een lang, nieuw gedicht ging voordragen dat haar verjaardagscadeau zou zijn. Het boodschappen doen en het koken betekenden voor haar geen zelfopoffering. Vivien was gul van aard en vond het heerlijk anderen een plezier te doen. Ze genoot ervan een heerlijke maaltijd klaar te maken. Een goed geordend huishouden gaf haar voldoening. Francis had nooit enige druk op haar uitgeoefend om zijn secretaresse te worden, haar nooit aangemoedigd haar carrière op te geven, ook al was het zonneklaar dat hem dat goed uitkwam. Bij elke volgende stap had ze om haar moverende redenen zelf de beslissing genomen, ook al kwam die haar nu minder sterk voor. Het was een proces van jaren geweest. Ooit had ze deel uitgemaakt van de wetenschappelijke staf van de universiteit en maakte ze kans op een professoraat, daarna was ze overgegaan op een halve baan, vervolgens had ze een paar keer als gastdocente opgetreden bij een zomer-

cursus in Amerika en had ze aan haar tweede boek gewerkt, totdat ze onder ogen had gezien dat het niets zou worden. Toen ze met het boek stopte voelde dat als een bevrijding. En steeds had ze het gevoel gehad dat ze zelf de touwtjes in handen had. Maar nu had ze tot haar eigen verbazing afstand gedaan van haar ambitie, salaris, status en prestaties, aanvankelijk door de zorg voor haar eerste man op zich te nemen en vervolgens door haar zogenaamde vrijheidsdrang, omdat ze genoeg had van de papieren rompslomp op de universiteit of omdat ze zo genoot van de poëzie van Francis Blundy.

Misschien kwam het door een verzuim van haar kant, doordat ze niet tijdig maatregelen had genomen, dat haar dagboeken tussen de papieren van de dichter in de Bodleian Library in Oxford waren beland, en later in Snowdonia. Lang geleden had een documentalist de spullen van man en vrouw uitgesorteerd en die in aparte dozen gedaan die hij naast elkaar had neergezet. Ik heb mij met name gericht op de sporadische keren dat Vivien bedroefd verwijst naar haar eerste man, Percy Greene, een vioolbouwer die ze liefdevol heeft verzorgd en die stierf na een zware val. Veel aantekeningen zijn onthutsend alledaags en maken degenen die zich beroepshalve in Blundy verdiepen en anderen niets wijzer over wat ze zo graag willen weten over de avond van haar verjaardag, het beroemde, aan haar opgedragen gedicht, en wat er is gebeurd met het speciale exemplaar – het enige exemplaar – dat Francis haar, nadat hij het had voorgedragen, had overhandigd.

We kunnen rustig aannemen dat ze die middag, nadat ze haar boodschappenlijstje had opgesteld, de dertien kilometer naar het marktstadje Cirencester is gereden om bij de slager ‘vijf paar onnatuurlijk vette, geplukte kwartels’ op te halen. Die zou ze in repen spek gewikkeld braden in rode wijn en kruiden, samen met eekhoorntjesbrood dat was geplukt in de beukenbossen van de Chiltern Hills en door een vriend bij de Hofstede